

THEO ĐUỔI TĂNG TRƯỞNG KINH TẾ LÀ MỘT TRONG NHỮNG Ý TƯỞNG ĐƯỢC TRÂN TRỌNG NHẤT, NHƯNG CŨNG LÀ MỘT TRONG NHỮNG Ý TƯỞNG NGUY HIỂM NHẤT

*Daniel Susskind **

Một trong số ít điều mà các chính trị gia đồng ý là chúng ta cần tăng trưởng kinh tế nhiều hơn. Hầu như mọi quốc gia đều khập khiễng bước vào thế kỷ 21: Nhật Bản và Đức vào giữa những năm 1990, Hoa Kỳ và Vương quốc Anh vào giữa những năm 2000, Trung Quốc từ giữa những năm 2010. Sau hai thập kỷ khủng hoảng liên tiếp, hầu hết các nền kinh tế đều chỉ còn là cái bóng chậm chạp của chính mình trước đây, và các nhà lãnh đạo đã đưa tăng trưởng lên hàng đầu trong các ưu tiên của họ.

Chúng ta đã xây dựng đề đến được thời điểm này. Trong vài thập kỷ qua, việc theo đuổi tăng trưởng đã không ngừng nổi lên như một trong những hoạt động quyết định cuộc sống chung của chúng ta. Thành công chung của chúng ta được xác định bởi số lượng chúng ta có thể sản xuất trong một khoảng thời gian nhất định. Vận mệnh của các nhà lãnh đạo chính trị của chúng ta phụ thuộc rất nhiều vào sự tăng hay giảm của một con số: tổng sản phẩm quốc nội (GDP).

Nhưng, chúng ta hiếm khi dừng lại để hỏi về cách thức mà sự trỗi dậy toàn

diện này diễn ra và quan trọng nhất là liệu đó có phải là điều tốt hay không. Bởi vì có một vấn đề lớn. Khi chúng ta nhìn vào những thách thức nghiêm trọng nhất mà hành tinh của chúng ta đang phải đối mặt ngày nay, từ biến đổi khí hậu và sự hủy hoại môi trường đến việc tạo ra các công nghệ mạnh mẽ như AI mà chúng ta vẫn chưa thể kiểm soát đúng mức những tác động phá hoại của chúng, dấu vân tay của sự tăng trưởng ở khắp mọi nơi. Đúng vậy, đó có thể là một trong những ý tưởng được trân trọng nhất của chúng ta. Nhưng, nó cũng đang trở thành một trong những ý tưởng nguy hiểm nhất.

Sự ám ảnh mới

Sự ám ảnh của chúng ta về tăng trưởng tạo ra ấn tượng rằng nó phải có một lịch sử lừng lẫy, rằng những nhà tư tưởng vĩ đại đã từng tranh luận về giá trị của nó và nâng nó lên vị trí vô song mà nó đang nắm giữ hiện nay. Nhưng, không phải vậy. Đó là một mối bận tâm cực kỳ mới. Trong hầu hết 300.000 năm lịch sử của nhân loại, cuộc sống đã trì trệ. Cho dù là một người săn bắn hái lượm thời Đồ đá hay một người làm công ăn lương thế

* Giáo sư nghiên cứu tại King's College London và là thành viên liên kết của Khoa kinh tế tại Đại học Oxford, nơi ông giữ chức vụ cộng tác viên nghiên cứu cao cấp tại Viện Đạo đức trong AI. Bài viết này được tác giả viết dựa trên cuốn sách gần đây nhất của mình, *Growth: A History and a Reckoning*, được xuất bản vào đầu năm 2024; được IMF phát hành trên Tạp chí F&D (Finance & Development) theo chủ đề lớn: “Thay đổi kinh tế học”, “Chúng ta phải thay đổi bản chất của tăng trưởng”.

kỷ 18, bạn cũng sẽ sống một cuộc sống kinh tế tương tự, mắc kẹt trong cuộc đấu tranh không ngừng nghỉ để sinh tồn.

Hầu hết các nhà kinh tế học cổ điển sẽ thấy việc tích cực theo đuổi tăng trưởng như một ưu tiên chính sách là điều không tưởng. Những người sáng lập ra lĩnh vực này Adam Smith, David Ricardo, John Stuart Mill đều coi triển vọng về một “trạng thái ổn định” sắp xảy ra là điều hiển nhiên khi bất kỳ giai đoạn thịnh vượng vật chất nào cũng sẽ đi đến hồi kết không thể tránh khỏi. Và ngay cả khi ý tưởng đó xuất hiện với những nhà tư tưởng ban đầu, thì nó cũng không thể thực hiện được trên thực tế: các biện pháp đáng tin cậy về quy mô của nền kinh tế chỉ xuất hiện vào những năm 1940.

Những nhân vật kinh điển đó không phải là những người duy nhất bỏ qua tăng trưởng. Hầu như không có chính trị gia, nhà hoạch định chính sách, nhà kinh tế nào không phải bất kỳ ai nói về việc theo đuổi tăng trưởng trước những năm 1950. Vậy tại sao ý tưởng về tăng trưởng, vốn bị bỏ qua trong một thời gian dài, lại đột nhiên trở nên phổ biến vào giữa thế kỷ 20? Một trong những lý do quan trọng nhất là chiến tranh.

Một câu hỏi cơ bản khi tiến hành chiến tranh là một miếng bánh kinh tế lớn có thể được chuyển hướng sang xung đột như thế nào. Tuy nhiên, khi bắt đầu Thế chiến II, thông tin đó không có sẵn. Và vì vậy, ở Anh, nhà kinh tế học vĩ đại John Maynard Keynes đã bước lên để thiết kế thước đo đáng tin cậy đầu tiên, cùng với những nỗ lực của một nhà kinh tế học người Mỹ, Simon Kuznets. Nhưng GDP không giống với tăng trưởng: GDP là một

bức ảnh chụp nhanh về mức độ nền kinh tế sản xuất trong một khoảng thời gian nhất định; GDP liên quan đến việc tăng sản lượng đó theo thời gian. Vậy tại sao tăng trưởng GDP lại trở nên quan trọng đến vậy? Một lần nữa, câu trả lời nằm ở chiến tranh mặc dù là một loại khác.

Khi Thế chiến II kết thúc, Chiến tranh Lạnh bắt đầu. Không có nhà hát lớn nào nơi các đối thủ chính đụng độ trực diện. Không có số liệu nào về xung đột truyền thống lãnh thổ giành được, binh lính mất đi, vũ khí bị phá hủy có sẵn để cho biết ai đang chiến thắng. Trong trường hợp không có chúng, các biện pháp khác có ý nghĩa. Quan trọng nhất là kinh tế: nền kinh tế Hoa Kỳ và Liên Xô đang tăng trưởng nhanh như thế nào.

Phần lớn, Chiến tranh Lạnh được định nghĩa bằng sự chuẩn bị cho một cuộc xung đột tiềm tàng lớn, bằng sự tích lũy và thể hiện rõ ràng sức mạnh quân sự. Để đạt được mục đích đó, tăng trưởng là yếu tố quan trọng: nếu nền kinh tế của một quốc gia lớn hơn, quốc gia đó có thể chi tiêu nhiều hơn cho quân đội. Đồng thời, việc phát triển vượt trội hơn kẻ thù được coi là cách thức chắc chắn để thuyết phục người dân rằng, phe của họ chiếm ưu thế trong cuộc chiến ý tưởng rộng lớn hơn: hệ thống thị trường so với kế hoạch hóa tập trung. Một kỷ nguyên của “ chủ nghĩa tăng trưởng ” đang diễn ra.

Tiến thoái lưỡng nan về tăng trưởng

Khi thế kỷ 20 mở ra, những đòi hỏi của chiến tranh đã phai nhạt. Tuy nhiên, việc theo đuổi tăng trưởng vẫn ngoan cố. Bởi vì tăng trưởng, hóa ra, cũng gắn liền với hầu hết mọi thước đo về sự thịnh vượng của con người. Tăng trưởng đã giải

phóng hàng tỷ người khỏi cuộc đấu tranh để tồn tại, với tình trạng nghèo đói cùng cực giảm từ 8 trên 10 người vào năm 1820 xuống chỉ còn 1 trên 10 người ngày nay. Nó làm cho tuổi thọ trung bình của con người dài hơn và khỏe mạnh hơn biến béo phì, thay vì nạn đói, thành vấn đề chính của thế giới giàu có. Và nó đã kéo nhân loại ra khỏi sự ngu dốt và mê tín: 9 trên 10 người mù chữ vào năm 1820, nhưng 9 trên 10 người biết chữ ngày nay.

Danh sách các lợi ích của tăng trưởng còn dài. Nhưng, các chính trị gia và nhà hoạch định chính sách thấy nó đặc biệt hữu ích. Đầu tiên, nó giúp chi trả cho những tham vọng lớn sau chiến tranh: Chính sách kinh tế mới, bảo hiểm xã hội, các kế hoạch năm năm. Sau đó, nó hứa hẹn sẽ giúp hoạt động chính trị hàng ngày dễ dàng hơn nhiều. Dường như mọi người đều có thể hưởng lợi từ nó. Và tăng trưởng cũng giúp thoát khỏi những xung đột và bất đồng thường xuyên gây ảnh hưởng đến xã hội. Theo lời của một nhà kinh tế, quá trình này trở thành “vừa là nôi vàng vừa là cầu vồng”.

Lời hứa về tăng trưởng là không thể phủ nhận. Nhưng, điều này dẫn đến sự tự mãn. Các nhà lãnh đạo chính trị, nhà kinh tế và nhiều người khác, bị che mắt bởi những cách mà tăng trưởng dường như làm cho cuộc sống tốt đẹp hơn, bắt đầu tin rằng tăng trưởng không chỉ tốt mà còn ít hoặc không mất phí. “Ở phương Tây, mặc dù tăng trưởng có giá của nó,” một nhà kinh tế người Anh tuyên bố trước một cuộc tụ họp của các nhà khoa học lỗi lạc vào đầu những năm 1960, “nhưng cái giá đó có thể không quá cao”. Điều đó hóa ra lại sai lầm đến thế.

Việc theo đuổi tăng trưởng không ngừng đã phải trả giá rất đắt, với những hậu quả tàn phá mà chúng ta vẫn chưa hiểu hết. Cái giá đó thường được đặt theo các thuật ngữ về môi trường: rằng chúng ta đang phát triển theo hướng thảm họa sinh thái, rằng tám năm qua là tám năm nóng nhất trong lịch sử loài người và rằng biến đổi khí hậu hiện là tình trạng khẩn cấp về khí hậu. Nhưng, tăng trưởng cũng liên quan đến nhiều mối quan tâm lớn khác về tương lai của con người.

Các công nghệ thúc đẩy tăng trưởng mà chúng ta đã dựa vào cũng đã tạo ra bất bình đẳng: làm cho nhân loại thịnh vượng hơn, nhưng cũng chia rẽ hơn. Chúng đe dọa công ăn việc làm và làm suy yếu chính trị: AI và các công nghệ khác đang phá vỡ thị trường lao động và đời sống chính trị theo những cách mà chúng ta không rõ có thể kiểm soát được. Và chúng đã phá vỡ cộng đồng: củng cố một số ngành công nghiệp nhưng phá hủy những ngành khác và tàn phá các nguồn ý nghĩa chung truyền thống.

Tăng trưởng giờ đây đặt chúng ta vào thế tiến thoái lưỡng nan. Nó gắn liền với nhiều chiến thắng vĩ đại nhất của chúng ta, nhưng cũng gắn liền với nhiều vấn đề lớn nhất của chúng ta. Lời hứa về tăng trưởng kéo chúng ta theo đuổi ngày càng nhiều hơn, nhưng cái giá của nó lại đẩy chúng ta ra xa khỏi cuộc rượt đuổi đó. Giống như thể chúng ta không thể tiếp tục, nhưng chúng ta vẫn cứ phải tiếp tục.

Sự điên rồ của sự suy giảm tăng trưởng

“Giảm tăng trưởng” đề xuất một phản ứng cấp tiến: nếu tăng trưởng là vấn đề, thì tăng trưởng ít hơn, hoặc thậm chí

không tăng trưởng hoặc tăng trưởng âm, là giải pháp. Đề xuất này, bắt đầu từ một nhóm nhỏ các học giả có tư tưởng sinh thái cách đây vài thập kỷ, đã lan rộng và hiện nhận được sự ủng hộ từ các nhà hoạt động và nhà môi trường hàng đầu.

Những người chống tăng trưởng đã đúng một điều: chúng ta không thể tiếp tục con đường tăng trưởng hiện tại. Nếu có bất cứ điều gì, các nhà môi trường đánh giá thấp thiệt hại mà tăng trưởng đã gây ra khi xét đến tất cả các vấn đề bổ sung mà nó gây ra. Điều đó nói rằng, người đề xuất giảm tăng trưởng cũng mắc một số lỗi.

Phong trào này dựa trên sự hiểu lầm về cách thức tăng trưởng kinh tế thực sự hoạt động. Sai lầm được phản ánh trong khẩu hiệu “tăng trưởng vô hạn là không thể trên một hành tinh hữu hạn”. Nhưng, điều này là sai, thực ra nó có thể. Vấn đề là, cách suy nghĩ này bắt nguồn từ quan điểm lỗi thời về hoạt động kinh tế: quan điểm coi nền kinh tế là một thể giới vật chất, nơi mà những gì thực sự quan trọng là những thứ có thể nhìn thấy và chạm vào được, chẳng hạn như thiết bị nông trại hoặc máy móc nhà máy.

Sự tập trung vào vật chất này là một sự sao nhãng. Tăng trưởng không đến từ việc sử dụng ngày càng nhiều tài nguyên hữu hạn, mà đến từ việc khám phá ngày càng nhiều cách sử dụng *hiệu quả* hơn các tài nguyên hữu hạn đó. Nói cách khác, nó không đến từ thể giới hữu hình của các vật thể, mà đến từ thể giới vô hình của các ý tưởng. Và vũ trụ của những ý tưởng vô hình đó vô cùng rộng lớn: tốt như vô hạn. Nói cách khác, hành tinh hữu hạn của chúng ta không phải là

ràng buộc quan trọng khi nghĩ về tương lai của tăng trưởng kinh tế.

Hơn nữa, sự suy giảm tăng trưởng cho chúng ta thấy, việc từ bỏ hoàn toàn mục tiêu tăng trưởng sẽ thảm khốc như thế nào. Đóng băng GDP bình quân đầu người ở mức hiện tại, như những người khác đã lưu ý, sẽ đòi hỏi phải từ bỏ 800 triệu người rơi vào cảnh nghèo đói cùng cực hoặc cắt giảm thu nhập của 7,1 tỷ người khác, chưa kể đến việc từ bỏ tất cả các lợi ích khác của mức sống cao hơn.

Những ý tưởng mạnh mẽ

Điểm khởi đầu phải là, chúng ta cần tăng trưởng nhiều hơn. Nếu không có nó, chúng ta sẽ không có cơ hội đạt được những tham vọng cơ bản nhất của mình đối với xã hội, từ xóa đói giảm nghèo đến cung cấp dịch vụ chăm sóc sức khỏe tốt cho tất cả mọi người, chưa kể đến những hy vọng lớn lao hơn mà chúng ta nên có trong tương lai. Thật là thiếu sáng tạo khi tin rằng thời điểm hiện tại là một dạng đỉnh cao kinh tế nào đó, và rằng nhân loại nên tạm dừng tăng trưởng, không chỉ trong 10 năm tới, hay thậm chí là 10.000 năm, mà là trong mọi thời đại. Vậy làm thế nào để chúng ta có được nhiều tăng trưởng hơn?

Sự tự tin chắc chắn của các chính trị gia khi họ nói về những gì cần thiết trái ngược với hiểu biết ít ỏi của chúng ta. Tuy nhiên, chúng ta có thể rút ra một bài học quan trọng: tăng trưởng đến từ tiến bộ công nghệ, được thúc đẩy bởi việc khám phá những ý tưởng mới về thể giới. Hỏi, Làm thế nào để chúng ta tạo ra nhiều tăng trưởng hơn? cũng giống như hỏi, Làm thế nào để chúng ta tạo ra nhiều ý tưởng hơn? Theo quan điểm của tôi, có

bốn điều cần thực hiện.

Tăng trưởng không đến từ việc sử dụng ngày càng nhiều nguồn tài nguyên hữu hạn, mà đến từ việc khám phá ra ngày càng nhiều cách sử dụng hiệu quả hơn các nguồn tài nguyên hữu hạn đó.

Để bắt đầu, chúng ta phải *cải cách chế độ sở hữu trí tuệ* của mình, chế độ này thường bảo vệ nguyên trạng, chiều chuộng những người đã khám phá ra ý tưởng trong quá khứ bằng cách gây tổn hại đến những người muốn sử dụng và tái sử dụng chúng trong tương lai. Nó đã lỗi thời: Công ước Berne, chẳng hạn, là thỏa thuận quốc tế chính điều phối luật bản quyền, đã không thay đổi trong hơn nửa thế kỷ. Và nó đe dọa sẽ lãng phí các cơ hội của các công nghệ mới, như AI tạo sinh. Nó cung cấp quá nhiều sự bảo vệ cho vật liệu mà các hệ thống này được đào tạo, và nếu không có chúng, chúng không thể hoạt động, và quá ít cho vật liệu phi thường mà chúng tạo ra.

Sau đó, chúng ta phải *đầu tư nhiều hơn nữa vào R&D*, xu hướng và mức độ của chúng đang gây nản lòng. Ví dụ, ở Pháp, Hà Lan và Vương quốc Anh, chi tiêu cho R&D tính theo tỷ lệ GDP đã giảm mạnh kể từ giữa thế kỷ 20; ở Hoa Kỳ, biện pháp này đã trì trệ ở mức cuối những năm 1960 trong nhiều thập kỷ. Ngay cả những nỗ lực của nhà lãnh đạo toàn cầu, Israel, nơi đầu tư 5,4 % GDP vào R&D mỗi năm, cũng có vẻ khiêm tốn so với các khoản đầu tư của các công ty hàng đầu: Alphabet, Huawei và Meta đều chi hơn 15 % doanh thu của họ cho R&D. Một quốc gia không phải là một công ty, nhưng, sự tương phản cho thấy điều gì đó về các ưu tiên của họ. Không

quốc gia nào có thể mong đợi một luồng ý tưởng mới ổn định trừ khi họ đầu tư nguồn lực nghiêm túc vào việc khám phá ra chúng.

Nhưng chúng ta phải tiến xa hơn nữa. *Giảm bất bình đẳng và giúp mọi người vào các bộ phận tạo ra ý tưởng của nền kinh tế* là rất quan trọng. Ví dụ, Hoa Kỳ có thể tăng gấp bốn lần sự đổi mới nếu các nhóm thiểu số chủng tộc, phụ nữ và trẻ em từ các gia đình thu nhập thấp phát minh ra cùng tốc độ như đàn ông da trắng từ các gia đình thu nhập cao. Có nhiều lập luận đạo đức thuyết phục chống lại bất bình đẳng. Nhưng, xét về mặt kinh tế, nó cũng cực kỳ kém hiệu quả: một thế giới mà một số người không thể khám phá và chia sẻ những ý tưởng mà họ có thể sẽ bị suy giảm về mặt kinh tế cũng như văn hóa.

Và cuối cùng và quan trọng nhất, chúng ta *phải sử dụng chính những công nghệ mới để giúp chúng ta khám phá ra những ý tưởng*. DeepMind AlphaFold là một ví dụ điển hình. Vào năm 2020, nó đã giải quyết được vấn đề “gấp protein” và giờ đây có thể tính toán hình dạng 3D của hàng triệu protein trong vài phút. (Một nhà nghiên cứu con người sẽ dành toàn bộ bằng tiến sĩ của mình chỉ để nghiên cứu một protein.) Điều này sẽ thay đổi hiểu biết của chúng ta về bệnh tật và khả năng điều trị bệnh tật của chúng ta trong những năm tới. Chúng ta cần nhiều hơn nữa những khám phá ý tưởng dựa trên công nghệ này.

Cơ hội hiện sinh

Những can thiệp này là lựa chọn tốt nhất của chúng ta để khám phá thêm nhiều ý tưởng và tạo ra nhiều tăng trưởng

hơn. Nhưng, riêng chúng sẽ không giải quyết được tình thế tiến thoái lưỡng nan về tăng trưởng. Trên thực tế, chỉ cần tiếp tục theo đuổi sự thịnh vượng vật chất hơn bằng mọi giá sẽ khiến tình hình trở nên tồi tệ hơn. Chúng ta *phải sử dụng mọi công cụ có trong tay để thay đổi bản chất của tăng trưởng và làm cho nó ít phá hoại hơn* nhiều thứ khác mà chúng ta có thể coi trọng, từ một xã hội công bằng hơn đến một hành tinh lành mạnh hơn.

Làm thế nào để thực hiện được điều này? Hãy xem xét những gì đã xảy ra với tăng trưởng và khí hậu. Năm 2008, nhà kinh tế học người Anh Nicholas Stern, tác giả của *Stern Review*, đã kết luận rằng, sẽ tốn 2 % GDP để giảm 80 % lượng khí thải carbon. Tóm lại, đã có một sự đánh đổi nghiêm trọng giữa tăng trưởng và khí hậu: cái giá để bảo vệ khí hậu là rất cao. Nhưng, đến năm 2020, Ủy ban Biến đổi Khí hậu của Vương quốc Anh phát hiện ra rằng, chi phí để *loại bỏ* khí thải đã giảm xuống chỉ còn 0,5 % GDP. Sự đánh đổi đã sụp đổ. Tại sao? Bởi vì sự tích lũy của hai thập kỷ can thiệp lớn - thuế và trợ cấp, các quy tắc và quy định, chuẩn mực xã hội - đã tạo ra động lực mạnh mẽ để mọi người phát triển các công nghệ sạch thay vì công nghệ bẩn. Nó đã mở ra một cuộc cách mạng công nghệ, với mức giảm 200 lần về giá công nghệ năng lượng mặt trời là ví dụ nổi bật nhất.

Hậu quả thực tế là, tăng trưởng trở nên xanh hơn bao giờ hết. Nhiều quốc gia có thể tăng trưởng trong khi đồng thời giảm phát thải. Điều này sẽ khó có thể tưởng tượng chỉ cách đây 15 năm. Nhìn một cách tổng quát: bằng cách định hình lại hoàn toàn các động lực kinh tế mà

mọi người phải đối mặt, chúng ta không chỉ có thể khuyến khích phát triển các công nghệ mới để thúc đẩy tăng trưởng mà còn định hình các *loại* công nghệ mà chúng ta phát triển.

Vậy thì, đây chính là nhiệm vụ lớn của hiện tại: chuyển hướng tiến bộ công nghệ sang những mục đích khác mà chúng ta quan tâm để phát triển nền kinh tế nhưng cũng làm cho thế giới công bằng hơn, xanh hơn, ít phụ thuộc hơn vào các công nghệ phá hoại và tôn trọng hơn trái đất của chúng ta. Chúng ta phải làm mọi cách có thể để đảm bảo rằng, các động cơ mà mọi người phải đối mặt không chỉ phản ánh mối quan tâm hạn hẹp của họ với tư cách là người tiêu dùng trên thị trường, mà còn là mối quan tâm sâu sắc hơn của họ với tư cách là công dân trong xã hội.

Chúng ta đang sống trong thời đại mà hầu như ngày nào cũng có những câu chuyện về những rủi ro hiện sinh mới và những lời nhắc nhở về sự bất lực của chúng ta khi phải đối mặt với chúng. Nhưng, tôi lại thấy khác: chúng ta đang có một cơ hội hiện sinh.

Chúng ta có cơ hội để *đổi mới đạo đức*, một cách để chú ý nhiều hơn đến những mục đích có giá trị khác mà chúng ta đã bỏ bê cho đến bây giờ, và một cách để đạt được tham vọng đó bằng cách chuyển hướng tiến bộ công nghệ và thay đổi bản chất của tăng trưởng. Chúng ta có sức mạnh để làm cho cuộc sống tốt đẹp hơn theo những cách mà chúng ta không thể tưởng tượng được. Theo quan điểm của tôi, không có gì có thể quan trọng hơn./.